

УДК 391.985:728.61](477)“19/20”

СТУДЕНЕЦЬ НАТАЛЯ

кандидатка мистецтвознавства, старша наукова співробітниця відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4314-6475>

STUDENETS NATALIA

a Ph.D. in Art Studies, a senior research fellow at the Department of Fine, Decorative and Applied Arts of the NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4314-6475>

Бібліографічний опис:

Студенець, Н. (2022) Традиційна практика хатнього настінного розпису в сучасному науковому осмисленні та інтерпретації. *Народна творчість та етнологія*, 3 (395), 78–85.

Studenets, N. (2022) Traditional Practice of Home Wall Painting in Modern Scientific Comprehension and Interpretation. *Folk Art and Ethnology*, 3 (395), 78–85.

ТРАДИЦІЙНА ПРАКТИКА ХАТНЬОГО НАСТІННОГО РОЗПИСУ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Анотація / Abstract

Починаючи із середини XIX ст., хатньому настінному розпису як самобутній традиційній практиці присвячено чимало різноманітних за рівнем осмислення матеріалів. Ці напрацювання частково узагальнено в розвідках другої половини XX ст. Відтак багаторічні студії настінного розпису потребували систематизації, сутнісної переоцінки з відстані часу та реалій постмодерної української культури.

У статті проаналізовано культурологічні, етнологічні та мистецтвознавчі дослідження стінописів з кінця 1980-х років до сьогодення. Виокремлено найхарактерніші аспекти і напрями вивчення цієї художньої практики в працях О. Найдена, В. Кушніра, Н. Зозулі; висвітлено новизну наукової інтерпретації цього явища в розвідках Ю. Смолій, О. Шестакової, Н. Студенець, А. Чуднівцев та ін. Розглянуто праці про розписи в окремих регіонах та осередках, зокрема в с. Петриківка Дніпропетровської області.

Охарактеризовано новітні концептуальні засади розвідок традиційного народного мистецтва, у тому числі настінного розпису, у таких виданнях Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, як «Історія декоративного мистецтва України», «Історія декоративного мистецтва України : крізь віки» та ін. У розділах колективних монографій відтворено значний емпіричний матеріал, що ґрунтується на поглибленому вивченні збірок, архівних джерел, матеріалів польових досліджень. Опрацьовано, систематизовано, проаналізовано та інтерпретовано твори з найбільших музейних колекцій зразків українського настінного розпису. Ре-

презентовано також трансформації стінописів у сучасному культурному просторі, виявлено нове трактування цієї художньої практики у творчості митців Вінницької, Хмельницької, Кіровоградської, Херсонської та інших областей України.

Ключові слова: настінний розпис, художня практика, дослідження, наукова інтерпретація.

Starting from the middle of the 19th century a great deal of materials is dedicated to the home wall painting as an original traditional practice. These works are diverse according to the level of comprehension. The investigations are summarized partly in the studies of the second half of the 20th century. Hence longstanding researches of a wall painting have required systematization, considerable reevaluation through the lens of time and realities of the Ukrainian culture of postmodernity.

The culturological, ethnological and Art Studies investigations of the wall paintings are analyzed in the article from the late 1980s till the present time. The most typical aspects and trends of the investigation of this artistic practice in the works of O. Naiden, V. Kushnir, N. Zozulia are distinguished. The novelty of scientific interpretation of this phenomenon in the studies of Yu. Smolii, O. Shestakova, N. Studenets, A. Chudnivets and other scholars is described. The works, dedicated to the paintings of separate regions and centres, especially the village of Petrykivka in Dnipropetrovsk oblast, are analyzed.

The newest conceptual principles of the studies of traditional folk art, the wall painting in particular, in the published works of the NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology are described. These are *The History of the Decorative Arts of Ukraine*, *Decorative Arts of Ukraine Through the Centuries* and other editions. A considerable empirical material is recreated in the parts of collective monographs. It is based on a thorough study of collected volumes, archival sources, materials of field investigations. In particular, the authors have treated, systematized, analyzed and interpreted the works from the largest museum collections of the samples of Ukrainian wall painting. Also the transformations of the wall paintings in modern cultural space are represented. A new interpretation of this artistic practice in the heritage of the artists of Vinnytsia, Khmelnytskyi, Kirovohrad, Kherson and other oblasts of Ukraine is revealed.

Keywords: wall painting, artistic practice, research, scientific interpretation

Постановка проблеми. Хатній настінний розпис як самотня художня практика привертає увагу багатьох дослідників, починаючи із середини ХІХ ст. Було нагромаджено чимало багатогранних за рівнем опрацювання матеріалів в освітній, музейній, академічній сферах, утім, лише з другої половини ХХ ст. ці набутки частково узагальнено в різнопланових за фаховим спрямуванням розвідках. Нині практику хатніх стінописів актуалізовано в культурологічних, етнологічних, мистецтвознавчих дослідженнях, що зумовлено потребою її концептуального переосмислення та інтерпретації, а також сутнісної переоцінки з відстані часу і реалій постмодерної української культури.

Огляд досліджень і публікацій. Окремі праці, у яких висвітлено хатні настінні розписи, розглянуто в дисертаціях [18; 35] та монографіях [9; 25] сучасних науковців. Однак у контексті означених проблем новітні публікації із цієї теми потребують комплексного узагальнення, системного розгляду та аналізу.

Мета статті – виокремити найхарактерніші аспекти й напрями сучасних досліджень хатніх стінописів, висвітлити проблеми наукової інтерпретації цього виразного художнього явища в науковій літературі.

Виклад матеріалу дослідження. Принципово новим підходом до вивчення народного розпису вирізняються культурологічні статті та монографія О. Найдена, де вперше розглядалися категорії традиції, новаторства, колективного та індивідуального у візуальних народних практиках тощо. Учений досліджував процес творення розписів, психологію народної творчості, залучивши переважно матеріали окремих осередків Уманщини [6–8]. Висновки О. Найдена актуальні в аспекті осмислення часопросто-рової трансформації стінописів, адже саме праці вченого кінця ХХ ст. започаткували в Україні дослідження етнічної мистецької традиції [7, с. 10].

Підсумком багаторічних напрацювань О. Найдена стала книга «Квітка на комині: настінні розписи Уманщини першої половини ХХ ст. Історія, семантика, образи» [9] (у співавторстві з Іриною Ходек), у якій проаналізовано розписи селянських хат Уманщини 1900–1950-х років в аспекті

ті обрядової природи, фольклорної образності, символіки та іконографії. О. Найдено осмислив стінописи як філософський текст у семантичному, імпровізаційному та комунікативному аспектах. Орнаментальні мотиви розписів у розмаїтті форм та образно-пластичних варіацій науковець розглянув через фольклорні паралелі.

Джерельну базу з означеної теми опосередковано доповнюють історіографічні розвідки І. Ходак, проте явище розпису залишається поза основною увагою науковиці. Книга містить біографічні нариси про збирачів, дослідників цього виду народної творчості – Д. і В. Щербаківських, К. Кржемінського, І. Безпалька, В. Бушена, О. Бежковича зі статистичною інформацією про опрацьовані ними матеріали. До наукового обігу залучено маловідомі ілюстративні джерела¹ з різноманітних музейних та архівних фондів, здійснено републікацію розвідок Д. Щербаківського, К. Кржемінського, І. Безпалька, В. Бушена, О. Бежковича та О. Найдена.

Окремі архівні відомості про дослідження настінного малювання, матеріали експедиційних розвідок 1920-х років опубліковано в монографіях І. Ходак, присвячених біографіям і науковій діяльності Д. Щербаківського [32] та Н. Коцюбинської [33].

Оглядові нариси про малювання хат і предметів побуту різних регіонів України містить книга-альбом Л. Орел «Мальоване дерево», проілюстрована виразними світлинами розписів Наддніпрянщини й Поділля з експозиції НМНАПУ [10]. Репрезентовано автентичні хатні стінописи, створені майстрами, а також реконструкції орнаментальних композицій за матеріалами К. Мощенка і К. Кржемінського.

У сучасній вітчизняній науці актуальності набули локально-територіальні дослідження етнічної культури в усьому різноманітті її виявів. Чимало праць, розвідок присвячено традиційному народному мистецтву окремих регіонів та осередків, зокрема хатньому малюванню славнозвісного с. Петриківка (нині Дніпропетровської обл.). Серед них

особливою ґрунтовністю вирізняються праці Ю. Смолій. У дисертації [18] та низці публікацій [12–15] вона висвітлила еволюцію, художні особливості хатніх розписів цього осередку та ближніх сіл, здійснила детальний огляд музейних колекцій зразків малювання Катеринославщини, зокрема в ДНІМ, розглянула проблеми імітацій у народному мистецтві на прикладі мальованих рушників, систематизувала термінологію хатнього малювання Катеринославщини тощо.

Серед нових видань, які виразно репрезентують петриківський розпис, – альбом репродукованих зразків фондової колекції НМУНДМ, упорядкованих головним хранителем колекції декоративного розпису, ікон та писанок О. Шестаковою [11]. Уперше в такому обсязі здійснено хронологічну ретроспективу унікальних автентичних творів, які дають змогу простежити видозміни художньої традиції відомого осередку впродовж століття – від 1913 року до сьогодення. У нарисі О. Шестакової висвітлено історію петриківського розпису, місцевої Школи декоративного малювання; проаналізовано творчість майстрів різних поколінь, зокрібно Тетяни Пати, Надії Білокінь, Параски Павленко, Ярини Пилипенко, Ганни Ісаєвої, Василя Вовка, Пелагеї Глущенко та багатьох інших. Дослідниця виявила традиційні та новаторські тенденції в їхніх унікальних авторських «мальовках», «лиштвах», «стьожках», рушниках і панно.

Петриківському малюванню як феномену української художньої культури присвячено дисертацію [35] та низку публікацій [34; 36] А. Чуднівець. Особливості трансляції локальної художньої практики вперше проаналізовано в широкому культурологічному контексті, а саме через висвітлення її інтеграції та модифікації як етнонаціонального компонента в різних видах візуальних художніх практик (графічний дизайн, станковий та монументальний живопис, бодіарт, акціонізм, перфоменс, геппенінг). У своїх працях дослідниця торкнулася актуальної проблеми співвідношення, взаємозв'язку

автентичного (як цитування) і модерного у творчості сучасних митців.

У контексті зазначеної наукової проблематики простежується зацікавлення хатніми розписами етноконтактних територій порубіжжя. Розвідки В. Кушніра ґрунтуються на матеріалах авторських польових експедицій у селах Балтського, Кілійського, Кодимського та Савранського районів Одеської області. Учений виявив особливості стінописів на теренах лісостепового і степового Буго-Дністровського межиріччя та Буджака (північ Одеської обл.) [5], у навчально-наочному посібнику охарактеризував прийоми, техніки створення стінописів Одещини, розглянув типові композиційні структури розписів екстер'єру та інтер'єру традиційного житла, розкрив функціонально-смісловий зміст зображень та особливості їх локально-територіального розвитку [4].

Особливу увагу науковців привертають розписи Поділля, де традиція поліхромного оздоблення хати органічно пов'язана із звичаєвою обрядовістю та вирізняється значною варіативністю образних інтерпретацій. Стінописи регіону на основі автентичних зразків фондової колекції, власних польових спостережень охарактеризувала у своїх розвідках багаторічна завідувачка експозиційного відділу «Поділля і Зона вітряків» НМНАПУ Н. Зозуля [2–3]. Самобутній творчий доробок майстрині Ганни Бабій з подільського села Дорошівка Вінницької області висвітаив С. Довгань [1].

Регіонально-локальні особливості хатнього настінного розпису Поділля в контексті місцевих орнаментальних традицій та етнокультурних взаємозв'язків на матеріалах музейних колекцій, архівних джерел, авторських польових спостережень розглянуто в дисертації [28], монографії [25], публікаціях [20–23; 29] Н. Студенець.

Наукові академічні дослідження вирізняються новітнім баченням, осмисленням розвитку народного мистецтва, традиційних автентичних практик та їхніх трансфор-

мацій на межі ХХ–ХХІ ст. Настінне малювання розглядалося в розділах колективної багатотомної монографії «Історія декоративного мистецтва України» [16; 19] та розділах праці «Історія декоративного мистецтва України: кризь віки» [17; 27], виданих в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Відповідно до загальної ідеї цих проєктів, що полягає в цілісному, системному та хронологічному осмисленні розвитку українського декоративного мистецтва, хатні стінописи розглянуто в ракурсі колективно-індивідуальної художньої традиції з акцентуванням на виразних регіонально-локальних особливостях орнаментальних інтерпретацій Наддніпрянщини (Київщини, Черкащини), Слобожанщини, Полтавщини, Поділля, Північної Буковини, Півдня України (Катеринославщини, Херсонщини, Миколаївщини), а також Карпатського регіону – окремих осередків Бойківщини, Лемківщини, Закарпаття. Виокремлено аналогії в орнаментиці настінного малювання та інших автентичних практик – гончарства, ткацтва, килимарства.

У світлі сучасних наукових досліджень розглянуто оригінальні пам'ятки малювання митих, рублених із дерева хат, що походять з осередків Слобожанщини (Лебедин, Межиріччя) і Полтавщини (Яблушне, Бобрівник, Котельва) [16–17]. Ю. Смолій здійснила мистецтвознавчий аналіз цього феномену, типових композиційних схем і мотивів розпису, залучивши фактологічні напрацювання етнологів С. Верговського, П. Вовченка, О. Долі, Н. Зяблюк, Б. Ткаченка та З. Гудченко.

У репрезентованих розділах колективних видань відтворено значний емпіричний матеріал, що ґрунтується на поглибленому вивченні збірок, архівних джерел, матеріалів польових досліджень. Зокрема, авторами опрацьовано, систематизовано, проаналізовано та інтерпретовано твори з найбільших колекцій зразків українського настінного малювання у фондах НМУНДМ, ДНІМ, НМНАПУ.

Проблемам трансформацій, а також взаємовпливів українського мистецтва із західноєвропейською та східною мистецькими

традиціями присвячено академічну колективну монографію «Декоративне мистецтво України IX – XXI ст.: стильові трансформації, художні інтерпретації, загальноєвропейський контекст». У розділі, що висвітлює особливості стінописів, увагу зосереджено на вивченні видозмін цього виду народної творчості впродовж XX ст., що зумовлено впливом зовнішніх чинників на селянське звичаєве середовище, зокрема міської культури, нової радянської ідеології, масової культури тощо [24]. Окремі зразки настінних розписів, а саме – мальованих килимів, розглянуто крізь призму західноєвропейських мистецьких стилів, в аспекті місцевих орнаментальних інтерпретацій.

Сучасні художні процеси в середовищі трансформованої звичаєвої культури, новітні функції та форми існування художніх практик висвітлено в розділі колективної монографії «Декоративне мистецтво в Україні кінця XX – початку XXI ст.: проблеми збереження національної своєрідності в умовах глобалізації». Розглянуто зразки взаємопроникнення традиційного та інноваційного в настінних розписах, створених під час етнофестивалів, симпозіумів, грантових програм і проєктів, свят з метою ревіталізації автентичних осередків, практик, що втратили актуальність або припинили існування [26; 30].

Здійснено аналіз художніх особливостей стінописів, які відобразили тенденції, притаманні модерній візуальній культурі, та репрезентували індивідуальну авторську творчість професійних і самодіяльних митців – Віктора Наконечного, Сергія Кушніра, Федора Панчука, Миколи Крижанівського, Оксани Крижанівської, Івана Горобчука, Василя Слободянюка, Миколи Олійніченка, Яна Вайраха, Оксани Городинської, Івана Козара, Сергія Бугая та багатьох інших. Висвітлено самобутні концепції інтерпретації та популяризації традиції стінописів у творчості подружжя Олексія і Людмили Альошкіних із с. Букатинка Вінницької області; Олександра Пажимського, Михайла Юзвук та Віктора Раковського із с. Самчики Хмельницької області; а також Лариси Гарбузенко з м. Кропивницького.

Висновки. Хатньому малюванню як традиційній художній практиці властивий розвиток, трансформації, оновлення. Міждисциплінарні дослідження розписів із різних наукових позицій і системи уявлень дають змогу виразніше реконструювати та осмислити це явище як на території України загалом, так і в окремих регіонах. Водночас нові ракурси вивчення традиційних художніх практик відкривають обрії для подальших наукових інтерпретацій у сфері гуманітарних наук.

Примітка

¹ На жаль, у висвітленні теми розписів, а саме в атрибуції ілюстративного ряду, І. Ходек не уникла суттєвих помилок. Так, ілюстративна спадщина збирачів уніфікована як «замальовки», що її дуже спрощує і дещо нівелює. Натомість вона дуже різнопланова, розмаїта – це й начерки, і акварельні етюди, і багатосеансний живопис у техніці лєсирования (матеріали В. Бушена), і літографічні відбитки (матеріали К. Кржемінського та його учнів). Помилково визначати репродуковані літографії з альбому К. Кржемінського як «замальовки», про що необхідно було зазначити у книзі. (Див.: Кржемінський К. Стінні розписи на Уманщині. Мотиви орнаменту. Кам'янець-Подільський : Вид. КПХППШ, 1927. 17 с., 50 табл.).

Умовні скорочення

ІМФЕ НАНУ – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України

ДНІМ – Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького

НМНАПУ – Національний музей народної архітектури та побуту України

НМУНДМ – Національний музей українського народного декоративного мистецтва

Джерела та література

1. Довгань С. О. Настінні розписи в інтер'єрі житла с. Дорошівки. *Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради*. Вінниця : Вінницька газета, 2009. С. 93–94.
2. Зозуля Н. Декоративність народного будівництва Поділля. *Проблеми охорони та дослідження української етнографічної спадщини*. Київ : ІМФЕ, 2005. С. 102–104.
3. Зозуля Н. О. Подільські настінні розписи в Музеї народної архітектури та побуту України. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. праць. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2008. Вип. 8. С. 142–144.
4. Кушнір В. Г. Народне образотворче мистецтво українців Південно-Західної України : навчально-наочний посібник для студентів історичного факультету. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. Ч. 1. Настінний розпис. 46 с.
5. Кушнір В. Особливості декорування традиційного житла українців Буго-Дністровського Межириччя і Буджака. *Народна творчість та етнологія*. 2011. № 4. С. 7–11.
6. Найден О. С. Настінні розписи Уманщини початку 1920-х років. *Народна творчість та етнографія*. 1983. № 4. С. 50–56.
7. Найден О. С. Орнамент українського народного розпису: витоки, традиції, еволюція. Київ : Наукова думка, 1989. 136 с. : іл.
8. Найден О. С. Художні традиції та індивідуальний фактор у творчості майстрів декоративного розпису. *Народна творчість та етнографія*. 1987. № 1. С. 62–67.
9. Найден О., Ходак І. Квітка на комині. Настінні розписи Уманщини першої половини ХХ століття. *Історія, семантика, образи*. Київ : видавничий дім «Стилос», 2013. 304 с., 80 с. кольор. іл.
10. Орел А. Мальоване дерево : наївний живопис українського села. Київ : Родовід, 2003. 231 с. : іл.
11. Петриківський розпис : [книга-альбом : колекція Нац. музею укр. нар. декор. мистецтва] / авт. тексту, упоряд. О. Шестакова ; авт. передм. А. Валець ; фотогр. С. Вовка. Київ : Мистецтво, 2015. 240 с. : іл.
12. Смолій Ю. Генезис українських селянських стінописів : Лівобережна Катеринославщина. *IV міжнародний конгрес україністів. Мистецтвознавство*. Кн. 2. Одеса, 2001. С. 213–214.
13. Смолій Ю. Колекції хатнього малювання Катеринославщини, зібрані Євгенією Евенбах : історичний аспект. *Музейні колекції : історія, дослідження, атрибуція* : зб. наук. праць / за ред. д-ра мистецтвознавства М. Селівачова. Київ : ХІК, 2010. С. 66–76.
14. Смолій Ю. Петриківське малювання : народна й мистецтвознавча термінологія. *Проблеми українського термінологічного словникарства в мистецтвознавстві й етнології* : наук. зб. пам'яті М. Трохименка / ред. М. Селівачов. Київ : Ред. вісника «Ант», 2002. С. 89–100.
15. Смолій Ю. Українські мальовані рушники першої третини ХХ століття: проблема імітації в народному мистецтві. *Міст*. 2005. № 2. С. 248–255.
16. Смолій Ю. Хатнє малювання. *Історія декоративного мистецтва України* : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник ; наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, 2009. Т. 3. Мистецтво ХІХ століття. С. 181–189.
17. Смолій Ю. Хатнє настінне малювання ХІХ століття. *Декоративне мистецтво України крізь віки* : монографія. Київ, 2019. С. 544–560.
18. Смолій Ю. Хатнє малювання Петриківки другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття (витоки, еволюція, художні особливості) : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.06. Київ, 2011. 186 с.
19. Смолій Ю., Студенець Н. Хатнє малювання. *Історія декоративного мистецтва України* : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник; наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2011. Т. 4. Народне мистецтво та художні промисли ХХ століття. С. 257–278.
20. Студенець Н. Колекція зразків хатніх розписів Східного Поділля у фондах Національного музею українського народного декоративного мистецтва. *Студії мистецтвознавчі*. 2014. Чис. 4. С. 61–79.
21. Студенець Н. Матеріали з історії хатнього настінного розпису в архіві Стефана Таранушенка. *Студії мистецтвознавчі*. 2015. Чис. 4. С. 109–119.
22. Студенець Н. В. Мистецтво хатнього розпису Східного Поділля першої третини ХХ ст. у краєзнавчій діяльності трудшкіл. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : зб. наук. праць : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Рівне : РДГУ, 2014. Вип. 20. Т. 2. С. 60–63.
23. Студенець Н. Стилістика бароко у стінописах Подільського Придністров'я. *Українське мистецтвознавство : матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. праць. Київ, 2008. Вип. 8. С. 82–87.
24. Студенець Н. Текстильні імітації в українських хатніх розписах: художньо-стильові особливості. *Декоративне мистецтво України ІХ–ХХІ ст.: стильові трансформації, художні інтерпретації, загальноєвропейський контекст*: колективна монографія / голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2019. С. 178–218.
25. Студенець Н. Традиційний стінопис Поділля кінця ХІХ – першої половини ХХ століття. Київ : Бізнесполіграф, 2010. 224 с., 20 с. іл.
26. Студенець Н. Традиція хатнього настінного розпису в соціокультурному просторі сучасної України. *Декоративне мистецтво в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття: проблеми збереження національної своєрідності в умовах глобалізації* : монографія. Київ, 2019. С. 133–145.

27. Студенець Н. Хатне настінне малювання ХХ – початку ХХІ століть. *Декоративне мистецтво України крізь віки* : монографія. Київ, 2019. С. 561–585.

28. Студенець Н. Хатній (настінний) розпис Поділля: дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.06. Львів, 1997. 261 л.: іл.

29. Студенець Н. Хатній стінопис Лемківщини у вітчизняних та зарубіжних джерелах ХХ – початку ХХІ ст. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 14. С. 79–86.

30. Студенець Н. Хатній стінопис Поділля в сучасних мистецьких практиках. *Народознавчі зошити*. 2020. Вип. 1. С. 147–154.

31. Ходак І. Всеволод Бушен – забутий дослідник хатніх стінописів Уманщини. *Наукові записки Міжнародної асоціації українців*. 2013. Вип. 3. С. 111–124.

32. Ходак І. Людський заробіток. Данило Щербаківський: силвета українського мистецтвознавця. Харків ; Київ : Видавець Олександр Савчук, 2020. 546 с., 461 іл., 16 с. кольор. іл.

33. Ходак І. Наталя Коцюбинська і Кабінет українського мистецтва Всеукраїнської академії наук (з исто-

рії вітчизняного мистецтвознавства 1920-х – початку 1930-х років). Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України; Харків : Видавець Олександр Савчук, 2017. 448 с., 114 іл.

34. Чуднівський А. Інтерпретація петриківського розпису в сучасному архітектурно-просторовому середовищі. *Художня культура. Актуальні проблеми* : наук. вісник / Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України ; редкол. : В. Д. Сидоренко (голова редкол.), О. К. Федорук (гол. ред.) та ін. Київ : ІПСМ НАМ України, 2017. Вип. 13. С. 232–244.

35. Чуднівський А. С. Петриківський розпис як феномен української художньої культури : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 – теорія та історія культури. Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Київ, 2019.

36. Чуднівський А. Презентація петриківського розпису у творах виставкового та масового характеру в сучасному культурному просторі. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. праць. Київ : Міленіум, 2018. Вип. 33. С. 176–183.

References

1. DOVHAN, Serhii. Wall Paintings in the Interiors of the Houses in the Village of Doroshivka. *Busha: Nature, Archeology, History, Ethnography and Folklore of the Villages of the Busha Rural Council*. Vinnytsia: Vinnytsia Newspaper, 2009, pp. 93–94 [in Ukrainian].

2. ZOZULIA, Nina. Decorative Effect of Folk Building of Podillia. *Problems of the Protection and Research of Ukrainian Ethnographic Heritage*. Kyiv: IASFE, 2005, pp. 102–104 [in Ukrainian].

3. ZOZULIA, Nina. Podillia Wall Paintings in the Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NAS of Ukraine M. T. Ryl'skyi IASFE, 2008, iss. 8, pp. 142–144 [in Ukrainian].

4. KUSHNIR, Viacheslav. *Folk Visual Arts of the Ukrainians of South-Western Ukraine: A Teaching-Graphic Aid for the Students of the Historical Faculty*. Odesa: Illia Mechnykov Odesa National University, 2016. Part 1. Wall Painting, 46 pp. [in Ukrainian].

5. KUSHNIR, Viacheslav. Peculiarities of the Decoration of the Traditional Dwelling of the Ukrainians of the Bug-Dniester Country Between Rivers and Budjak. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Folk Art and Ethnology*, 2011, no. 4, pp. 7–11 [in Ukrainian].

6. NAIDEN, Oleksandr. Wall Paintings of Umanshchyna at the Early 1920s. In: Serhii ZUBKOV, ed.-in-chief. *Folk Art and Ethnography*, 1983, no. 4, pp. 50–56 [in Ukrainian].

7. NAIDEN, Oleksandr. *Ornament of the Ukrainian Folk Painting: Origins, Traditions, Development*. Kyiv: Scientific Thought, 1989, 136 pp.: ill. [in Ukrainian].

8. NAIDEN, Oleksandr. Artistic Traditions and Individual Factor in the Works of the Masters of Decorative Painting. In: Serhii ZUBKOV, ed.-in-chief. *Folk Art and Ethnography*, 1987, no. 1, pp. 62–67 [in Ukrainian].

9. NAIDEN, Oleksandr, Iryna KHODAK. *Flower on the Front Part of the Stove. Wall Paintings of Umanshchyna in the First Half of the 20th Century. History, Semantics, Images*. Kyiv: "Stylos" Publishing House, 2013, 304 pp., 80 pp. of colour ill. [in Ukrainian].

10. OREL, Lidia. *Painted Wood: Naive Painting of the Ukrainian Village*. Kyiv: Genealogy, 2003, 231 pp.: ill. [in Ukrainian].

11. SHESTAKOVA, Olena, compiler. *Petrykivka Painting: A Book-Album: Collection of the National Museum of Ukrainian Folk Decorative Arts*. Prefaced by Adriana VIALETS; photos by Serhiy VOVK. Kyiv: Art, 2015, 240 pp.: ill. [in Ukrainian].

12. SMOLII, Yuliia. Genesis of Ukrainian Rural Wall Paintings: Left-Bank Katerynoslavshchyna. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *The Fourth International Congress of the Ukrainianists*. Art Studies. Book 2. Odesa, 2001, pp. 213–214 [in Ukrainian].

13. SMOLII, Yuliia. Collections of the Home Drawing of Katerynoslavshchyna, Gathered by Yevheniia Evenbakh: Historical Aspect. In: Mykhailo SELIVACHOV, ed.-in-chief. *Museum Collections: History, Investigations, Attribution*. Kyiv: Ltd. «KhIK», 2010, pp. 66–76 [in Ukrainian].

14. SMOLII, Yuliia. Petrykivka Drawing: Folk and Art Studies Terminologies. In: Mykhailo SELIVACHOV, ed.-in-chief. *Problems of Ukrainian Terminological Lexicography in Art Studies and Ethnology*. Kyiv: Editorial Office of the «Ant» Bulletin, 2002, pp. 89–100 [in Ukrainian].

15. SMOLII, Yuliia. Ukrainian Drawn Rushnyky of the First Third of the 20th Century: Problem of Imitation in Folk Art. *Bridge*, 2005, no. 2, pp. 248–255 [in Ukrainian].
16. SMOLII, Yuliia. Home Painting. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief; Tetiana KARA-VASYLYEVA, scientific ed. *History of the Decorative Arts of Ukraine: In Five Volumes*. Kyiv: NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology, 2009. Vol. 3. Art of the 19th Century, pp. 181–189 [in Ukrainian].
17. SMOLII, Yuliia. Home Wall Painting of the 19th Century. In: KARA-VASYLYEVA, Tetiana, ed.-in-chief. *Decorative Arts of Ukraine Through the Centuries: A Monograph*. Kyiv, 2019, pp. 544–560 [in Ukrainian].
18. SMOLII, Yuliia. *Home Painting of Petrykivka of the Second Half of the 19th – the First Third of the 20th Century (Origins, Development, Artistic Peculiarities)*: a Ph.D. in Art Studies Thesis: 17.00.06. Kyiv, 2011, 186 pp. [in Ukrainian].
19. SMOLII, Yuliia, Natalia STUDENETS. Home Painting. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief; Tetiana KARA-VASYLYEVA, scientific ed. *History of the Decorative Arts of Ukraine: In Five Volumes*. Kyiv: NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology, 2011. Vol. 4. Folk Arts and Artistic Trades of the 20th Century, pp. 257–278 [in Ukrainian].
20. STUDENETS, Natalia. Collection of the Samples of Home Paintings of Eastern Podillia in the Funds of the National Museum of Ukrainian Folk Decorative Arts. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Researches of the Fine Arts*, 2014, no. 4, pp. 61–79 [in Ukrainian].
21. STUDENETS, Natalia. Materials in the History of Home Wall Painting in the Archives of Stefan Taranushenko. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Researches of the Fine Arts*, 2015, no. 4, pp. 109–119 [in Ukrainian].
22. STUDENETS, Natalia. Art of Home Painting of Eastern Podillia of the First Third of the 20th Century in the Local History Activities of the Labour Schools. In: Volodymyr VYTKALOV, ed.-in-chief. *Ukrainian Culture: Past, Modern, Ways of Development: Collected Scholarly Works: Scientific Proceedings of Rivne State University of Humanities*. Rivne: RSUH, 2014, iss. 20, vol. 2, pp. 60–63 [in Ukrainian].
23. STUDENETS, Natalia. Stylistics of Baroque in the Wall Paintings of Podolian Transnistria. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NAS of Ukraine M. T. Rylskyi IASFE, 2008, iss. 8, pp. 82–87 [in Ukrainian].
24. STUDENETS, Natalia. Textile Imitations in Ukrainian Home Paintings: Artistic and Stylish Peculiarities. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Decorative Arts of Ukraine of the 9th – 21st Centuries: Stylish Transformations, Artistic Interpretations, General European Context: A Collective Monograph*. Kyiv, 2019, pp. 178–218 [in Ukrainian].
25. STUDENETS, Natalia. *Traditional Wall Painting of Podillia of the Late 19th – the First Half of the 20th Century*. Kyiv: Businesspoligraph, 2010, 224 pp., 20 pp. of ills. [in Ukrainian].
26. STUDENETS, Natalia. Tradition of Home Wall Painting in the Sociocultural Space of Modern Ukraine. In: Tetiana KARA-VASYLYEVA, ed.-in-chief. *Modern Ukrainian Decorative Arts: Preservation of National Originality in the Conditions of Globalization: A Monograph*. NAS of Ukraine, Maksym Rylskyi IASFE. Kyiv, 2019, pp. 133–145 [in Ukrainian].
27. STUDENETS, Natalia. Home Wall Painting of the 20th – Early 21st Centuries. In: KARA-VASYLYEVA, Tetiana, ed.-in-chief. *Decorative Arts of Ukraine Through the Centuries: A Monograph*. Kyiv, 2019, pp. 561–585 [in Ukrainian].
28. STUDENETS, Natalia. *Home (Wall) Painting of Podillia*: a Ph.D. in Art Studies Thesis: 17.00.06. Lviv, 1997, 261 pp.: ills. [in Ukrainian].
29. STUDENETS, Natalia. Home Wall Painting of Lemkivshchyna in Ukrainian and Foreign Sources of the 20th – Early 21st Century. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NAS of Ukraine M. Rylskyi IASFE, 2014, iss. 14, pp. 79–86 [in Ukrainian].
30. STUDENETS, Natalia. Home Wall Painting of Podillia in Modern Artistic Practices. In: Stepan PAVLIUK, ed.-in-chief. *The Ethnology Notebooks*, 2020, iss. 1, pp. 147–154 [in Ukrainian].
31. KHODAK, Iryna. Vsevolod Bushen – Forgotten Researcher of Home Wall Paintings of Umanshchyna. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Scientific Proceedings of the International Association of the Ukrainianists*, 2013, iss. 3, pp. 111–124 [in Ukrainian].
32. KHODAK, Iryna. *Human Earnings. Danylo Shcherbakivskyi: the Silhouette of the Ukrainian Art Historian*. Kyiv; Kharkiv: Bookmaker Oleksandr Savchuk, 2020, 546 pp., 461 pp. of ills., 16 pp. of colour ills. [in Ukrainian].
33. KHODAK, Iryna. *Natalia Kotsiubynska and Cabinet of Ukrainian Art of the All-Ukrainian Academy of Sciences (From the History of the National Art Studies of the 1920s – Early 1930s)*. Kyiv: NAS of Ukraine M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology; Kharkiv: Bookmaker Oleksandr Savchuk, 2017, 448 pp., 114 ills. [in Ukrainian].
34. CHUDNIVETS, Anastasiia. Interpretation of the Petrykivka Painting in Modern Architectural-Spatial Surroundings. In: Viktor SYDORENKO, editorial board's chairperson; Oleksandr FEDORUK, ed.-in-chief, et al. *Artistic Culture. Relevant Problems: Scientific Bulletin*. NAA of Ukraine Institute of the Problems of Modern Art. Kyiv: NAA of Ukraine IPMA, 2017, iss. 13, pp. 232–244 [in Ukrainian].
35. CHUDNIVETS, Anastasiia. *Petrykivka Painting as a Phenomenon of Ukrainian Artistic Culture*: a Ph.D. in Art Studies Thesis: 26.00.01 (Theory and History of Culture). National Academy of Arts of Ukraine Institute of the Problems of Modern Art. Kyiv, 2019 [in Ukrainian].
36. CHUDNIVETS, Anastasiia. Presentation of Petrykivka Painting in the Works of Exhibition and Mass Nature in Modern Cultural Space. In: Olena AFONINA, ed.-in-chief. *Proceedings in Art Studies: Collected Scholarly Works*. Kyiv: Millennium, 2018, iss. 33, pp. 176–183 [in Ukrainian].